

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ КОНТРОЛЬНОГО ДИКТАНТУ В 5–9 КЛАСАХ

1. Нормативна основа

Критерії розроблено відповідно до системи та загальних критеріїв оцінювання результатів навчання учнів, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 04.05.2026 № 722, з обов'язковим урахуванням змін, внесених наказом Міністерства освіти і науки України від 29.06.2026 № 1001, Державного стандарту базової середньої освіти та чинних модельних/навчальних програм з української мови для 5–9 класів.

2. Що оцінює контрольний диктант

Контрольний диктант - письмова робота, за допомогою якої визначають ступінь сформованості в учня/учениці вмінь застосовувати вивчені орфографічні та пунктуаційні норми сучасної української літературної мови під час письма та точно відтворювати сприйнятий на слух текст.

Об'єктом оцінювання є результати навчання учнів, продемонстровані під час виконання диктанту.

Головний принцип. Визначальним є ступінь сформованості мовного вміння. Кількість помилок є вимірюваним індикатором цього ступеня, але під час аналізу результату вчитель також ураховує характер, повторюваність і системність порушень.

3. Вимоги до тексту диктанту

Програмова відповідність. Контрольовані орфограми й пунктограми мають відповідати вже опрацьованому програмовому матеріалу.

Діагностична насиченість. Текст має містити достатню кількість випадків застосування норм, сформованість яких перевіряють.

Вікова відповідність. Зміст, лексика, синтаксична будова та складність тексту мають відповідати віковим можливостям учнів конкретного класу.

Однозначність контролю. Не варто використовувати як контрольні позиції випадки з неоднозначною, суто авторською або інтонаційно залежною пунктуацією.

4. Рекомендована процедура проведення

1. Ознайомлення з критеріями. До початку роботи учні мають знати, що саме оцінюється та як визначається результат.

2. Перше читання. Учитель читає текст повністю в природному темпі; учні слухають, не записуючи.

3. Диктування. Текст читають смисловими частинами, достатніми для сприйняття й запису; інтонація не повинна штучно підказувати орфографічне чи пунктуаційне оформлення.

4. Повторне читання. Після завершення запису вчитель ще раз читає весь текст.

5. Самоперевірка. Учнім надають достатній час для перевірки написаного; орієнтовно можна передбачити 5–7 хвилин.

5. Як урахуємо помилки та похибки

Ситуація	Як урахуємо	Пояснення
Орфографічна помилка на опрацьовану норму	1 помилка	Фіксує нестабільне застосування відповідного орфографічного вміння.
Пунктуаційна помилка на опрацьовану норму	1 помилка	Фіксує нестабільне застосування відповідного пунктуаційного вміння.
Відхилення на норму, яку ще не опрацьовано	0	Виправляємо для зворотного зв'язку, але під час визначення бала не враховуємо.
Правильне самовиправлення до здавання роботи	0	Кількість правильних самовиправлень не є підставою для зниження бала.
Неправильне виправлення	За кінцевим записом	Якщо в остаточному варіанті норма порушена, урахуємо відповідну помилку.
Та сама помилка в тому самому слові, яке повторюється	1 загалом	Повторення того самого помилкового написання не множить кількість помилок.
Однакове порушення норми в різних словах / конструкціях	Кожне окремо	Додатково позначаємо системне порушення норми для діагностичного зворотного зв'язку.
1 незначна похибка	0	Не знижує бала

		самостійно.
2 незначні похибки	1 помилка	Дві незначні похибки прирівнюємо до однієї помилки.
Пропуск одного слова	1 помилка	Порушення точності відтворення тексту.
Пропуск цілісного словосполучення	1 помилка	Один цілісний пропуск не рахуємо за кількістю пропущених слів.
Два незалежні пропуски в різних місцях	2 помилки	Кожен окремий випадок порушення точності враховуємо окремо.
Заміна слова іншим	1 помилка	Порушення точності відтворення.
Безпідставне додавання слова	1 помилка	Порушення точності відтворення.
Перестановка слова/слів, що змінює відтворений текст	1 помилка за випадок	Не множимо помилки всередині одного цілісного порушення.
Одне первинне порушення спричинило інші	Не подвоюємо	Одне порушення не може бути підставою для кількох штрафних одиниць, якщо інші відхилення є його прямим наслідком.
Нормативно допустимий варіант пунктуації	0	Якщо варіант відповідає чинній пунктуаційній нормі, помилки немає.
Авторський знак, який неможливо однозначно відтворити на слух і який не є предметом контролю	0	Таку позицію не використовуємо для зниження бала.

6. Незначна похибка: закрите робоче визначення

Незначна похибка - поодинокі відхилення, яке не свідчить про недостатню сформованість відповідного мовного вміння та не спотворює змісту написаного. Щоб уникнути суб'єктивності, до цієї категорії доцільно відносити лише визначені нижче випадки:

- одиничний пропуск одного зі сполучуваних розділових знаків;
- одиничне порушення послідовності сполучуваних розділових знаків;
- одинична заміна одного розділового знака іншим, якщо це не спотворює змісту й не свідчить про нерозуміння синтаксичної конструкції;
- очевидна одинична графічна похибка (випадково недописана або повторена буква), якщо слово можна однозначно ідентифікувати й похибка не пов'язана із застосуванням орфографічного правила.

Не відносимо автоматично до незначних похибок помилки у винятках, написанні не/ні, прислівників, власних назв тощо, якщо відповідна норма вже опрацьована.

7. Повторюваність і системність

Повторювана помилка - однакова орфографічна помилка в тому самому слові, яке кілька разів повторюється в тексті. Незалежно від кількості повторень її враховуємо як одну.

Системне порушення норми - неодноразове допущення помилок під час застосування однієї й тієї самої опрацьованої орфографічної або пунктуаційної норми в різних мовних одиницях. Кожний випадок ураховуємо окремо, а системність використовуємо для характеристики сформованості конкретного вміння та подальшого навчального зворотного зв'язку.

Важливо: системність не перетворюємо на додатковий штрафний коефіцієнт. Учень не отримує «подвійного покарання» за те саме порушення.

8. Точність відтворення: пропуски, заміни, додавання

Порушення точності відтворення враховуємо за принципом «один окремий випадок - одна помилка», а не за кількістю слів усередині цілісного пропуску чи заміни.

- пропущено одне слово - 1 помилка;
- пропущено цілісне словосполучення - 1 помилка;
- пропущено дві незалежні частини тексту - 2 помилки;
- слово замінено іншим - 1 помилка;
- безпідставно додано слово - 1 помилка;
- перестановка слів, що порушує точність відтворення, - 1 помилка за окремий випадок.

Принцип «не караємо двічі». Якщо одне первинне порушення безпосередньо спричинило інші відхилення, не нараховуємо кілька помилок за один і той самий випадок.

9. Варіантна й авторська пунктуація

Якщо пунктуаційне оформлення учня/учениці відповідає одному з нормативно допустимих варіантів, помилки немає.

Авторський розділовий знак, який неможливо однозначно відтворити на слух і який не є предметом перевірки опрацьованої пунктуаційної норми, під час оцінювання не враховуємо. Укладачеві контрольного диктанту не слід використовувати такі випадки як контрольні позиції.

10. Алгоритм перевірки диктанту

1. Позначте всі відхилення від нормативного написання та точного відтворення тексту.
2. Відокремте випадки, пов'язані з нормами, яких учні ще не опрацьовували: виправте їх, але не враховуйте під час визначення бала.
3. Не враховуйте правильні самовиправлення, зроблені до здавання роботи.
4. Визначте повторювані помилки в тому самому слові та врахуйте їх як одну.
5. Визначте незначні похибки лише за закритим переліком: одна не знижує бала, дві дорівнюють одній помилці.
6. Порахуйте орфографічні, пунктуаційні помилки та окремі порушення точності відтворення.
7. Перевірте, чи немає випадків подвійного нарахування за одне первинне порушення.
8. Позначте системні порушення окремих норм для діагностичного висновку.
9. Визначте бал за 12-бальною шкалою, співвідносячи продемонстрований результат із загальними критеріями відповідного бала та орієнтовними кількісними індикаторами цієї методичної моделі.
10. Дайте короткий зворотний зв'язок: які вміння сформовані стабільно і які потребують подальшого опрацювання.

11. Орієнтовна 12-бальна шкала

Бал	Характеристика сформованості вміння	Вимірюваний індикатор
12	Системно й упевнено застосовує опрацьовані орфографічні та пунктуаційні норми; точно відтворює текст.	0 помилок або 1 незначна похибка.
11	Системно застосовує норми; допускає поодинокі несистемні порушення.	1 помилка або 2–3 незначні похибки.

10	Упевнено застосовує переважну більшість норм; окремі труднощі не мають поширеного характеру.	2 помилки.
9	Стабільно застосовує опрацьовані норми в типових випадках; допускає окремі помилки.	3 помилки.
8	Загалом правильно застосовує норми; окремі вміння виявляються нестабільно.	4 помилки.
7	Застосовує більшість опрацьованих норм, але має кілька нестійких умінь або системне порушення окремої норми.	5 помилок.
6	Частково й непослідовно застосовує опрацьовані норми; помилки свідчать про нестійкість кількох умінь.	6–7 помилок.
5	Застосовує частину опрацьованих норм; має помітні труднощі з кількома орфографічними/пунктуаційними вміннями.	8–9 помилок.
4	Демонструє окремі сформовані вміння, але застосовує норми непослідовно.	10–11 помилок.
3	Застосовує опрацьовані норми лише в окремих випадках; значна частина відповідних умінь потребує подальшого формування.	12–14 помилок.
2	Демонструє окремі елементарні вміння; потребує значної підтримки під час застосування норм.	15–17 помилок.
1	Демонструє початкові прояви відповідних умінь; більшість контрольованих норм застосовує нестабільно.	18 і більше помилок.

12. Як діяти в спірних випадках

Учень зробив 5 помилок на одне й те саме правило в різних словах. Ураховуємо 5 помилок. Додатково фіксуємо системне порушення конкретної норми. Окремого штрафу за системність немає.

Те саме слово тричі написано з тією самою помилкою. Ураховуємо 1 повторювану помилку.

Учень зробив сім правильних самовиправлень. Жодне з них не знижує бала. Оцінюємо кінцевий запис.

Пропущено три слова, що становлять одне цілісне словосполучення. Ураховуємо 1 помилку як один випадок порушення точності відтворення.

Пропущено два фрагменти в різних частинах тексту. Ураховуємо 2 помилки.

Учень поставив інший розділовий знак, але такий варіант нормативно можливий. Помилки немає.

Авторський знак не можна було однозначно передбачити з інтонації та вивченого правила. Не враховуємо під час визначення бала.

Одна незначна похибка в роботі без інших помилок. 12 балів.

Дві незначні похибки. Прирівнюємо до 1 помилки; за відсутності інших порушень - 11 балів.

Одне первинне порушення спричинило кілька формальних відхилень. Не подвоюємо і не потроюємо: ураховуємо один первинний випадок.

13. Зворотний зв'язок учневі

Окрім бала, доцільно коротко вказати характер результату. Наприклад: «Орфографічні вміння загалом стабільні; потрібно повторити написання не з дієсловами» або «Пунктуаційні норми застосовано впевнено; зверни увагу на точність відтворення почутого тексту». Такий коментар не замінює оцінки, а робить її діагностичною й корисною для подальшого навчання.

14. Нормативні та програмові джерела

- Наказ МОН України від 04.05.2026 № 722 «Про затвердження системи та загальних критеріїв оцінювання результатів навчання учнів» — у чинній редакції.
- Наказ МОН України від 29.06.2026 № 1001 — зміни до наказу № 722.
- Державний стандарт базової середньої освіти.
- Чинні модельні навчальні програми з української мови для 5–9 класів, рекомендовані МОН України.
- Чинні навчальні програми з української мови, розроблені на основі модельних програм.